

Муңайтпасова Г.Ж., Тыныстанова А.С.

ПОРТФОЛИОНУН ОКУУДАГЫ ЖАНА БААЛООДОГУ МҮМКҮНЧҮЛҮКТӨРҮ

Муңайтпасова Г.Ж., Тыныстанова А.С.

ВОЗМОЖНОСТИ ПОРТФОЛИО В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ И ОЦЕНИВАНИИ

G.Zh. Munaitpasova, A.S. Tynystanov

OPPORTUNITIES OF PORTFOLIO IN TEACHING AND EVALUATING

УДК: 371.3:53

Бул эмгекте портфолионун окуу процессиндеги орду жана ролу изилденген. “Портфолио” категориясы каралган. Мындан тышкары, портфолионун баалоодогу мүмкүнчүлүгү аныкталган.

Негизги сөздөр: портфолио, баа, процесс, продукт, жыйынтык, жетишкендик, анализ, синтез.

В этой работе исследованы место и роль портфолио в процессе обучения. Рассмотрена категория «Портфолио». Определены способности портфолио в оценивании.

Ключевые слова: портфолио, оценка, процесс, продукт, результат, достижение, анализ, синтез.

This article reviews the place and role of portfolio in a teaching process. “Portfolio” category is considered. Opportunities of portfolio in evaluation are defined.

Key words: portfolio, mark, process, product, result, achievement, analysis, synthesis.

Окуу ишмердүүлүктү баалоодогу азыркы жаңы формалардын бири болуп портфолио саналат. Мындай форма Кыргыз Республикасында акыркы жылдары колдонула баштаган. Портфолионун идеясы же окуучунун окуудагы жетишкендигинин өздүк папкасын көп мектептер өз иш тажрыйбасында да колдонуп жатышат. Портфолио – бул окуучунун өздүк жетишкендиктерин баалоонун, жыйноонун, тактоонун ыкмасы.

Портфолио француз тилинен которгондо (porter - айтып берүү, жөнгө салуу жана folio - барак, бет) ийгиликтердин топтому боюнча маалымат деген маанини түшүндүрөт. “Портфолио” термини экономикадан алынган, жеке менчик ээсинин же ишкананын баалуу кагаздарынын абалын изилдөө максатында бул термин пайдаланылган. Бул терминдин пайда болушун изилдөө бизди кайра жаралуу дооруна алып келет. Ошол доордо сүрөтчүлөр академиясындагы орундарга иштөөгө жана курулуш долбооруна аракет кылган сүрөтчүлөр менен архитекторлор өздөрүнүн жетишкендиктерин коллекция түрүндө көрсөтүшкөн. Алар портфелдер, башкача айтканда, портфолио деп аталышчу. Сунушталган документтер аркылуу талапкерлердин ишинин сапатын, профессионалдуулугун билүүгө мүмкүн болгон. Бул терминдин мааниси билим берүү системасына XX кылымдын акырында гана киргизилген. 80-жылдары АКШнын билим берүү мекемелеринде портфолио технологиясы түзүлгөн жана кеңири жайылтылган. “Портфолио” термини ар кандай мааниде мүнөздөлөт [1].

Портфолио – бул окуучунун иш аткаруу учурундагы аракетин, бир же бир нече сабак боюнча

өсүшүн жана жетишкендиктерин көрсөтүүчү, максаттуу түрдө чогултулган иштери. Мында төмөнкүлөргө өзгөчө көңүл бөлүү керек:

- Окуучу иргеп алынуучу материалды тандоого катышат.
- Материал тандап алуунун ойлонуштурулган критерийлери болушу керек.
- Баа берүүнүн ойлонуштурулган критерийлери болушу керек.
- Окуучулардын ой жүгүрткөндүгүнө, талдоо жүргүзгөндүгүнө далилдер чогултулушу керек.

Портфолиодо окуучу баалоо үчүн өзү тандаган, анын пландалган натыйжаларга жетишүү боюнча өрчүп-өсүшүн көрсөткөн иштери камтылышы керек.

Азыркы кезде баалоо окуучунун негизги окуу сабактары боюнча билгичтиктер менен көндүмдөргө канчалык жакшы ээ болгондугун байкоого багытталып жаткандыктан, портфолио төмөнкүдөй максаттарда пайдаланылышы мүмкүн:

- Окуучунун күчтүү жана чабал жактарын таасын көрсөтүү аркылуу баалоо процессин жакшыртуу;
- окуу максаттарына жетишүүгө болгон умтулууну колдоо;
- окуунун жүрүшүндөгү өзгөрүүлөрдү жана өсүштү чагылдыруу;
- окуучунун, мугалимдин жана ата-энелердин ой жүгүртүшүнө, талдоо жүргүзүшүнө өбөлгө түзүү;
- окуучунун окуусу жылдан жылга үзгүлтүксүз улантылышын камсыздоо.
- Мугалимдер портфолиону ар кандай максаттарда колдонушу мүмкүн:
- окуучунун өзүнчө багытталган окуусуна колдоо көрсөтүү;
- окуп-үйрөнүлүп жаткан нерселер жөнүндө түшүнүктү кеңейтүү;
- окуу жөндөмүн өнүктүрүү;
- пландалган натыйжаларга жетишүүдөгү өсүштү көрсөтүү;
- окуучуларга өздөрүн баалоо мүмкүнчүлүгүн берүү;
- окуучулардын бири-бирине жардамдашып өсүшүнө жол ачуу.
- Портфолионун жардамы менен баалоо – көп кырдуу процесс. Анын төмөнкүдөй өзгөчөлүктөрү бар:
- Калыптандыруучу да, жыйынтыктоочу да баалоону камсыздай турган, окуучунун пландалган

негизги натыйжалар боюнча жетишүүсүн чагылдыруучу мониторинг жүргүзүү мүмкүндүгүн түзүүчү үзгүлтүксүз процесс болуп саналат.

- Окуучулардын окуусунун ар түрдүү жактарын чагылдыруучу иштердин жана процесстердин көп түрлөрүн көрсөтөт.
- Төмөнкүлөргө: окуучулар өздөрүнүн ойлоноу процессин талдагандыгы, биргелешип ой жүгүртүүсүнө жана өздөрүнүн кабылдоосун жана түшүнүүсүн талдашына; маселе чечүүдө жана чечим кабыл алууда өздөрү колдонуп жүргөн техникаларда ойлоноштурушуна; сабактардын мазмунун түшүнүүдөгү жана көндүмдөрүн өркүндөтүүдөгү өсүшүн байкашына шарт түзөт.
- Портфолио иштеп чыгууда ар түрдүү усулдар колдонулушу мүмкүн. Көпчүлүк изилдөөчүлөр анын төмөнкүдөй зарыл сапаттары болушу керектигин белгилешет.
- Куррикулумдун билим берүү максаттарын айкын чагылдырат.
- Инсанга багытталган окутууга да, негизги билимдерди, билгичтиктерди жана көндүмдөрдү өнүктүрүүгө да көңүлдү бурат.
- Баалоо мезгилинин башынан аягына чейин чогултулган иштердин үлгүлөрүн камтыйт.
- Окуучулардын ар түрдүү баалоо техникаларын колдонуу менен бааланган иштерин камтыйт.
- Окуучулар өздөрү, башка окуучулар, мугалимдер жана ата-энелер баалаган иштердин көптөгөн үлгүлөрүн камтыйт.

Портфолио окуучулардын окуусун салттуу усулдан айырмаланган түрдө баалоого өбөлгө түзөт. Жетишүүнү портфолионун жардамы менен баалоо мугалимге окуу процессине кыйла кеңири байкоо жүргүзүү, кооптуу жагдайларды божомолдоп, алдын алуу, балдардын чыгармачыл ойломун өнүктүрүү жана аларды өздөрүнүн жетишкендиктерин кантип баалоого үйрөтүү мүмкүндүгүн берет.

Ойлонулган баа берүү үчүн мугалим окуучунун өсүшүнө баа берүүнүн ар түрдүү техникаларын колдонушу зарыл. Портфолиону баалоо критерийлерине төмөнкүлөр камтылышы керек:

- ойлонулгандык (мында ой жүгүртүү жана чыгармачыл ойломдун өнүгүшү эске алынат);
- окуу планынын өзөктүү максаттарына жана көрсөткүчтөрүнө ылайык өсүш жана жетилүү;
- негизги процесстерди түшүнүү жана колдоно билүү;
- портфолиодо келтирилген иштердин белгиленген талаптарга шайкеш келиши;
- жазуулардын ар түрдүүлүгү (мисалы, окуучулардын стандартта белгиленген деңгээлге жетишүүсүн көрсөтүүчү ар түрдүү формалардын колдонулушу).

Мугалим жана окуучулар калыптандыруучу да, жыйынтыктоочу да баалоодо колдонула турган негизги критерийлерди аныктоодо биргелешип иштеши зарыл. Окуу жылы бою окуучулар менен мугалим тыгыз кызматташып, портфолиога киргизүү зарыл болгон маанилүү иштерди тандашы керек.

Мындан тышкары, алар портфолиодогу иштерди баалоодо колдонула турган упайлар жана баалар тутумун биргелешип иштеп чыкса болот, портфолионун ар бир бөлүмүнө тиешелүү эрежелерди жана упайларды иштеп чыгууга болот. Анан, албетте, иштердин жыйынтыгы бааланышы үчүн белгилер (баалар, упайлар) аныкталышы керек. Портфолиону жыйынтыктоочу баалоого окуучу, мугалим жана эгер мүмкүн болсо, эксперттер тартылышы керек. Алар портфолионун бардык бөлүмдөрүн кылдат талдап, иштерди тандоо жана баалоо боюнча чечим кабыл алууга тийиш [2].

Портфолио негизинен процесс катары да жана продукт катары да каралат. Процесс катары айрым изилдөөчүлөр портфолиону түзүүнү өнүгүү терминде түшүнүшөт, башкача айтканда, жөнөкөй чечимден когнитивдүү комплекске карата болгон кыймыл-аракеттер катары, “таануу процесси боюнча баяндама” катары түшүнүшөт. Продукт катары ал, проблеманы тереңирээк жана кеңири түшүнүүнү күбөлөйт. Ал окуучунун окууга болгон жоопкерчилик деңгээлин чагылдырат, өзүн-өзү баалоону өнүктүрүүнү шарттайт.

Портфолиону окуу процессинде пайдалануу бир нече этапты болжолдойт.

1-этап. Бул этапта окутуучу окуучуларга портфолио түзүү боюнча мотивация жүргүзөт. Окуучуларга портфолионун ролу, максаты жана милдеттери айтылып берилет. Андан ары окутуучу портфолионун структурасы менен тааныштырат.

2-этап. Портфолио негизинен титулдук барактан, мазмундан, портфолионун максатынан, материалдардын чоң блокторунан турган 4 бөлүмдөн турат: “Портрет”, “Коллектор”, “Жумушчу материалдар”, “Жетишкендик” бөлүмдөрдүн ичинде рубрикалар белгиленет.

“Портрет” бөлүмүнүн мазмуну портфолионун авторун (окуучуну) көрсөтөт. Ага сүрөт, эссе, анкета, мүнөздөмө ж.б.у.с. кирет, бул бөлүмдө портфолионун авторунун инсандык өзгөчөлүгү чагылдырылышы зарыл. Бул жерде “Менин анкетам”, “Таанышыңыздар, бул мен!”, “Менин ой жүгүртүүм”, “Мен жана менин кызыккандарым” рубрикалары болот.

Көпчүлүк учурда “Коллектор” бөлүмү сырткары маалыматтарды камтыйт, б.а., окуучу автор эмес болгон маалыматтар. Алар, эскерткичтер, схемалар, колдонулган адабияттар, көрсөтмөлөр, макалалардын көчүрмөсү, достору жөнүндө маалыматтар.

“Жумушчу материалдар” бөлүмү окуучу тарабынан жасалган жана системалаштырылган бардык материалдар. Бул бөлүм төмөндөгүдөй рубрикаларды өзүнө камтыйт: “Жазуу иштери”, “Менин ой пикирлерим”, “Өзүнүн каталарын анализдөө”.

“Жетишкендик” бөлүмүндө окуучулардын эн жакшы жыйынтыктары чагылдырылат, алардын жетишкендиктери демонстрацияланат (грамоталар, дипломдор, ыраазычылык каттары, сертификаттары, ийгиликтүү долбоорлору). Мында “Менин реклам”, “Менин ачылыштарым” рубрикалары болот.

Портфолионун структурасы түрдүүчө болушу мүмкүн. Бөлүмдөрдүн жана рубрикалардын болжонгон мазмунун мугалим менен окуучу өз ара макулдашып алат. Портфолиону түзүү максатына жараша анын рубрикасы өзгөрүшү мүмкүн, ал эми бөлүмдөгү материалдар биринен бирине өтүп кетиши мүмкүн.

Эреже боюнча, портфолионун элементтери окуучулардын ишинин динамикасына көз салууга жардам берет.

3-этап. Бул этапта портфолио менен иштөө убактысы жана тапшыруу мөөнөтү аныкталат. Портфолиону түзүүгө болгон убактысы чейректин акырына чейин узарышы мүмкүн, мугалим бат-баттан консультацияларды өткөрүп турат. Портфолиону тапшыруу класста сабак учурунда, долбоорлук ишмердүүлүк убактысында, изилдөө жана чыгармачылык иштерде болушу мүмкүн.

4-этап. Окуучулар менен баалоо критерийлери макулдашылат.

Мисалы, Портфолиону баалоого төмөндөгү критерийлер колдонулушу мүмкүн:

- сабаттуулук;
- эстетикалык жасалгаланышы;
- максатка жетүүнүн шкалалары;
- мазмундуулугу;
- портфолионун материалдарынын максатка туура келиши;
- чыгармачылыктуу мамиле;
- баалоо системасынын болушу;

5-этап. Бул этапта баалоонун объектисин аныктоо жана баалоо системасын түзүү зарыл. Мында кайсыл бир бөлүмдөр жана рубрикалар дайыма, ал эми кайсылары бир жолу гана бааланышат.

Белгилей кетүүчү нерсе, портфолионун мазмунундагы маалыматтарды автордун уруксааты менен окуучулар, мугалимдер, ата-энелер, консультанттар пайдаланса болот.

Портфолио контролдоонун традициялык формасына караганда артыкчылыктарга ээ. Ал сунушталган иштин айрым бир бүтүндүгүн берет, жумшаган күчүнүн жыйынтыктарын алууга жана окуучуларга өзүнүн продуктулары боюнча ой жүгүртүүсү ж.б. окуу ишмердигинин инсандык жагына басым жасайт.

Көрүнүп тургандай, портфолиотехнологиясында педагогикалык баалоо бир нече жолу пайдаланылат. Биринчиден, керектүү окуу материалдарын чогултуу, анализдөө жана портфолиону жасалгалоо учурунда окуучу өзүнө-өзү баа берет. Экинчиден, окуучунун ишине анын классташтары баа берет. Үчүнчүдөн, ишке коюлган максатка жараша анын жетишкендиктери аркылуу окуучунун ишине мугалим өзү баа берет жана андан ары өнүгүүсүн шарттайт [1].

Адабияттар:

1. Калдыбаев С.К., Мамытов А.М., Иптаров С.И. Педагогикалык баалоонун негиздери: Педагогикалык билим берүү багытындагы Бакалаврды даярдоо боюнча окуу куралы. - Б.:KIRLand, 2014. -180-б.
2. Шакиров Р.Х., Буркитова А.А., Дудкина О.И. Окуучулардын окуу жетишкендиктерин баалоо. Усулдук колдонмо. - Б.: "Билим", 2012. – 84-б.
3. Хамзина С., Буркитова А., Мыкыева М. Башталгыч мектепте баалоо. - Б.:KIRLand, 2014. – 152- б.
4. Бекбоев И., Алимбеков А. Азыркы сабакты даярдап өткөрүүнүн технологиясы. - Б.: Бийиктик, 2011. - 192-б.

Рецензент: д.пед.н., профессор Калдыбаев С.К.